

АНЂЕЛКО АНУШИЋ

Уредништво Летописа: *Како бисће у њоеиичком смислу оиисали акиуелни иренуиак савремене сриске ирозе? Шиа је наследило иосимодернизам осамдесейих и деведесейих година ироиешклог века?*

Анђелко Анушић: Посматрано у основном току, тај тренутак карактерише разуђена, базична матрица (од експресионизма, надреализма и реализма, преко суреализма, хиперреализма и оцвалог постмодернизма, до неоавангардних струјања и идеолошког, метафизичког конструктивизма), а иновираних приповедних поступака на фону митопоетског, историјског, стварносног и постисторијског, мондијалистичког, аутопоетичког, културолошког, антитрадицијског, корпоративног, контраполитичког, фелтонистичког, параболничног, наивног и инфантилног, фантастичног, деконструктивног.

А с тематског аспекта карактерише га претежна заокупљеност глобалистичким (старим) пртљагом (епифеномен *мањинског*; *иолеранција*; *манифесии* балканског *иомирења*, *регионализма* и *евроунионизма*; сурогирање идеолошког и критицистичког дискурса са властитих маргина као *иосланице* сопствене, изоловане позиције; аустромарксистичка аутосугестија о апокалиптичној српској кривици; јогистичко утискивање мантре самозаборава, потирање фигуре *сећања*, брисања *Arhe*; узмицање пред стварношћу Hannibal ante (ad) portas итд). Али карактерише га и заглибљеност у нарцизам *радне седалице* и властите *авлије*. Колико само усијаних аутобиографских читавања у тобожње имагинацијско, а која су завршила ante portas!

Наравно, то никако не значи да нема дела и писаца који су у контрапункту са животом, са Логосом живота, са живом душом, који су у плодотворној узајамности са живом реалношћу и живим људима, суштаственим суштинама, са нашем националном и културном историјом, повесним апоријама времена и простора.

Има таквих дела, она су у вапијућој мањини, и она нису у милости књижевних судија и поротника.

Мислим да сам макар делимично одговорио и на други део питања, уз напомену да је постмодернизам (као и свака мода!) хипостазирао, углавном, на свој идеолошки супстрат, и то је оно што га је наследило. На сцени је „смеса” неоавангардног и нека врста ретушираног идеолошког, односно метафизичког конструктивизма.

Све чеџће се доџаћа да романоџисци љишу сценарије за филмове и серије, а да драматоурзи добијају књижевне награде. Веза између књижевности и филмске уметности џосџаје све чврџћа. Како ће се џо одразиџи на саму књижевностџ?

Најсрећнија околност је кад се књижевним делима (мислим на успела остварења) баве даровити режисери и драматурзи. То не значи да писац не може (не сме) да пише сценарије, али најпожељније је да то буде на темељу његовог дела. Појава на коју скрећете пажњу говори о незавидном положају српске књижевности, и уопште културе и уметности, и она представља, с једне стране, можда бег у лакши, боље плаћен списатељски посао, где се брже убире зарађено, а с друге – то ће се сигурно ригидно одразити (раубовање књижевне енергије) на саму књижевност. Јер, у утакмици (која би могла да настане, или која већ навелико траје) између инокосне књижевности и филмске индустрије којој и држава *дува веџар у леђа* – изгубиће она прва. А зар треба подсећати да ништа не може да замени добро, прозно или песничко дело?

Други европски народи (међу којима смо и ми некада били!) на време су литераризовали своју националну и културну прошлост (то су учинили њихови најбољи писци), на темељу чега су снимљени и велики филмови и упризорени позоришни комади. Тиме је овим национама прошлост постала *неуџиџна*, садашњост *моџућа*, будућност *изгледниџа*. Култура и цивилизација сасвим *извесне*. И сачуване у меморијама књижевног језика. Ми, нажалост, нисмо у нашој култури урадили тај велики цивилизацијски посао. Главни посао *џрансценденце* и *духовне кайџарзе*, на индивидуалној и колективној оси.

Да не наводим шире, и не идем дубље у (нашу омиљену!) прошлост, ми још немамо, на пример, (доброг) романа о (планетарном!) синдрому Берлинског конгреса (1878), чије су наметнуте одлуке, с једне стране, кумовале стварању *новоџа свеџског џорейка*, а с друге су имале и имају кобне, несагледиве последице по живот и положај нашег народа на Балканском полуострву (и уопште у свету)

током целог двадесетог века, и овога текућега, до дана данашњих, до овога часа док ово пишем. Конгрес је, да поновимо лекцију, упамтимо *йесан*, изазвао ланчану лавину зла које се, у фазама, сручило и сручује се на главу нашег човека и народа (Српски устанак у Херцеговини и Босни, Анексија БиХ, балкански ратови, Велики рат, Други светски рат, полувековно комунистичко сатирање нашега национа у авнојевској Југославији, грађанско-верски рат 1991, НАТО бомбардовање Србије 1999, актуелна искушења између *евроатлантнй-заједништва* и природне самосталности, прометејска распетост између *самоисцйовейносцйи* и *иносцйи*).

А немамо, парадоксално, ни романа о библијском страдању нашег националног корпуса у Јасеновцу, мада их имамо чак седам објављених до сада, од тога два добра. Али ни о њима не знамо ништа; они се не прештампавају, о њима се не пише и не говори на јавним местима (округли столови, научни скупови, факултети, школе) чак ни у пенетрираној ситуацији кад се изнова, по ко зна који пут, ригидној ревизији подврже број јасеновачких жртава и умањују размере те античке трагедије, и по *Крлежином йуначењу йринципнй сцйојених судова о йек камсиончићу усцйаца* – умањују се и игноришу и сва остала пострадања нашега народног колектива током поменутог века, закључно са тренутним „мирнодопским” турбуленцама и мирнодопским губицима који се непрестано испостављају...

Ето нашим вредним писцима радосног а неодложног посла – онима који су схватили литургијску природу књижевности и доживели себе као део њеног литургијског догађања у стварности.

Сарцйр је у йрошлом веку йосцйавио йицйање за кођа се йицце књижевносцй. Да ли можецйе да оицйеицйе данасцйеђ читаоца српске йрозе? Да ли је у йицйању један йицй читаоца, или је йосреди вицце различицйих йицйова?

Док стварам, ја не размишљаам ни о томе да ли ће то уопште бити објављено, а камоли о нечем другом. Као и увек, књижевност и данас има своје *йовлацйиено месцйо међу йовлацйиенима*, и с те стране гледано могло би се утешно помислити да је књижевност *сама из себе* збринула своју грађанску судбину! С друге, тешко је, скоро немогуће „описати данасцйеђ читаоца српске прозе”, из парадоксалног разлога што има (чак и писаца!) који не прате шта им колеге пишу и објављују, мада се сматра и сматрало се да је управо међу онима који књижевно стварају највише (правих) читалаца. Таштина, сујета, гордост – не знам шта је томе узрок. Било шта да

је – штета је за литературу. Па кад тако стоје ствари – шта онда очекивати од других, *неӣтаблираних* у књишком свету?!

Нажалост, савремену (текућу) српску књижевност не чита ни већина средњошколских и универзитетских професора који, као по неком правилу, готово никад не долазе на књижевне вечери, на промоције! Има и филолошких катедри на којима се са студентима никад не разговара „о српској поезији и прози данас”. Зато је, заиста, тешко „лоцирати” и описати српског читаоца у духовно и материјално опустошеној земљи којом царује западна метафизика, и сходно томе инострани идеолошки и корпоративни интереси претварају читаве људске скупине у својеврсне колонијалне резервате. Није ми познато (нека ми се, грешном, опрости!) каква се литература у овим резерватима чита, ако се уопште ишта чита!

Па ипак, рачунам на постојање уског, идиоритмичног круга читалаца који књижевност доживљавају као апсолутно осећање и израз лепоте и мистерије живота, његове смисаоне заокружености. На овоме месту ваља се опоменути нашег далеког а вазда блиског књижевног претка који је у своје време (*а њо је увек оно ист̄ио, њрво време*) спознао муку с читаоцима, рекавши: „*Један је мени колико и десет̄ хиљада, само ако је најбољи!*”

У којој мери њолиџичка корекџносџ уџиче на џемаџику и квалиџеџ савремене срџске џрозе? Да ли имаџе уџисак да џосџоџи џолиџички уџицаџ на расџоред снаџа у књижевном џољу?

Писац који је свесно пао (приклонио се!) у мрежу *џолиџички корекџноџ* и није писац. То је џавољи шегрт.

Иначе, чудноват је однос Политике (морамо је писати великим словом!) према књижевности и уметности, култури уопште. На једној страни, она је, тобоже, опрала руке од литературе, лишила је своје разроке, јавне *џаске* и (стварних) минорних тантијема, а на другој, осиротелог писца и обудовелу књигу довела, све „под руку”, над саму провалију *џолиџички корекџноџ*. Пишчеву економску слободу и његов грађански статус (који то више и није) гурнула је у сопствене идеолошке раље, у којима се и сама налази. Затајени, пређутни интереси регионалног (стабилизацијског!) помирења (па сходно томе *замрачење и индексирање* заједничке балканске прошлости!); императив евроинтеграцијског утапања (које нема алтернативе!); *index* цивилног, невладиног и проамеричког сектора; корпоративно ушанчавање социјалне свести итд. То су те раље, то је тај процеп. Већ на овај начин, политика је, можда и нехотично (што јој омогућује да увек може да се *џокрије* и оправда!) на посредан начин инсталисала свој утицај на „распоред снага у књижевном

пољу”. То се очевидно може показати и доказати навођењем појединих књига, писаца и награда (и нарочито превођења на светске језике, правог страначког лобирања у сфери награђивања, путовања у иностранство, у земље евроинтеграцијског *зрачења* итд.), где је *йолийшка коректино̄* упливисала као поистовећена, само наизглед самоотуђена колонијална сила. *Полийшка коректино̄* као интегрални и (интегративни) друштвени чинилац који то јесте или жели да се таквим наметне – рашчињава човека од његове логосне суштине, *йосвейтовљује* га и наглавце стрмоглављује у планетарну силицијумску масу као пуки имплантат. Пуко место у свету.

Полийшка коректино̄, која се исказује у бежању књижевности од стварности, светске стварности, и нарочито од (домаће) политичке стварности која је смртни непријатељ *сила йтрансценденције* – погубна је, пре свега, по саму књижевност као *земљу йтрансценденције*.

Ипак, сматрам да ми још увек имамо дубоко и бистро *књижевно йамћење, неисйрано, нейрейрано* на водама Темзе, Тибра и Хадсона! И то нас спасава. Иначе, самозаборавне и инертне, поводљиве и утилитарне какви махом јесмо – светски поводањ давно би пребрисао нашу антрополошку и повесну *кривуљу* – да нема ових литерарних архиварија. Још да се држава сети да стимулише преводе, на све веће светске језике, наших магистралних прозних дела у којима је историјска (и актуелна!) стварност транспонована у облике духовног искуства!

Уздам се, лично, у добар српски роман, који (као *Знак*, али и формацијски) доживљавам као сублимисани *йродужетйак* једног народа, његове културе и цивилизације, заправо, сублимат општељудских вредности овог *йпројсйва*.

Чак и онда када је себе йправдала као израз снаге стйила, као у случају Флоберове Мадам Бовари, йроза је йоседовала и снажан крийички йошеницијал. Да ли савремена срйска йроза йоседује крийички йошеницијал и йрошив чеџа се она буну, ако је йај йошеницијал сачувала?

Нажалост, у савременој српској прози мало је тога здравога потенцијала, а још мање „оправданог као израз снаге стила”. Неки „просветитељски” октроисани писци срозали су своју критику у *йлићину* – у обичајни фолклор, плакатско проказивање, улично ругање, *балконско* извикивање, рутинско *комесарско* окуђавање, опањкавање... И просечан наш социјални роман из ближе и даље прошлости неповратно засењује њихову инвективу одену у тобожње књижевно рухо.

И кад се „буне” – праскају против спољних идеолошких обланди; обрушавају се, страначки, на леву или десну политичку опцију (на ову најчешће – лева као да је и у ово време – опет in!); атакују, исувише прозирно, на актере овог или оног блока (у партијском кључу: човек на човека!); blasphemично *ћроказују* ионако истањену (одгурнуту у страну!) моралну, *завейћну* традиционалну и херојску супстанцу властитог етноса и државе. *С барјаком ойщйелайћиничноћ ћокрећйа*, с покличком: *у самозабаров, найред!* – стоје у првом ешалону! У томе смислу они су *резервни сасћав* прозападних борбених корачница!

Не „буне” се, на пример, због деконструкције хуманих премиса, сурове деструкције друштва као културног пројекта; свођења човека на прву ипостасу – на тело као део општег програма роботизације (престалих) хуманих заједница, њихово брисање из живих; обезначавања језика на информатички подзнак; потискивање националне филологије и историје у други план; колонизацију земље идеологијом потрошне робе за серијско „штанцање” и биотехнички отпад кога ни рециклажа више не може „ускрснути”! Али и колонизацију земље страном књигом. Да, да, баш то!

Као да не знају, или су то фројдовски потиснули у трауматични претинац, да једино књижевност још прилази човеку као „личности издвојеној пред Логосом” (Ж. Видовић).

Српска књижевност је, гледамо ли је са ове стране, у дубокој онтолошкој, егзистенцијалној кризи. Дубљој него што се то рашчитава и мисли.